

„Dzsihádot” emlegetni a terrorcselekményekkel kapcsolatban – eltévelyedés

Alex Anfruns beszélgetése
Georges Corm libanoni történésszel

Manapság ujjal mutogatnak az iszlamizmusra mint, úgymond, a terrorizmus alapjául szolgáló ideológiára. Egyetért-e ön ezzel a nézettel?

A terrorista akcióknak nincs ideológiájuk, hacsak a gyilkos nihilizmust nem tekintjük annak. Kétségtelen, hogy ezek a cselekmények olyan jelszavakon alapulnak, amelyek jellegüket tekintve vallásosak – azelőtt marxisták voltak –, ez azonban nyilván nem azt jelenti, hogy akár a vallásnak, akár az említett eszmének bármilyen köze lenne hozzájuk. Rendkívül sajnálatos, hogy az iszlámra hivatkozó terrorizmus kapcsán – különösen a 2001. szeptemberi merényletek óta – az egész világ a Koránról és a muszlim vallásról vitatkozik. Mindaddig, amíg a terroristák beérték azzal, hogy más muszlimokat gyilkoljanak, a világ nemigen törődött a terrorizmus elemzésével, és az iszlám nem vált a terrorista csoportokat – állítólag – motiváló legfontosabb tényezővé. Mihelyt azonban a terrorizmus európaiakra és amerikaiakra is lesújtott, a média rászabadult a Samuel Huntingtonnak oly kedves „civilizációk összecsapása”, illetve a zsidó-keresztény Nyugat és az arab-iszlám Kelet között vélelmezett antagonizmus témakörére. Ez az ostoba fantáziálás azután magával ragadta mind a nyugati, mind a muszlim értelmiséget. A terrorizmussal szembeni fellépés ürügye igazolta és legitímálta az Egyesült Államok által vezetett katonai koalíció afganisztáni és iraki invázióját. Holott a terrorizmussal szembeni küzdelem azelőtt mindig hagyományos rendőri eszközökkel és a terrorista csoportokba való beszivárgás útján zajlott. Addig soha nem fordult elő, hogy a terrorizmussal szembeni harcra hivatkozva, hatalmas költséggel katonai erőt vessenek be, és országokat foglaljanak el. Ami azután, természetesen, elkerülhetetlenül a fegyveres ellenállás különböző formáit hívta életre, s fanatizálta az ilyesmire fogékony fiatalok egy részét.

Miféle csapdákat rejt e felfogás mértéktelen terjedése?

Először is, emlékeztetni kell rá, hogy az iszlámmal összefüggő terrorista jelenségek mindenekelőtt és legintenzívebben – évtizedek óta folyamatosan – az arab és más muszlim országokat sújtják. A terrorcselekményekkel kapcsolatban „dzsihadot” emlegetni – súlyos eltévelyedés, mert amikor muszlimok válogatás nélkül más muszlimokat gyilkolnak, az efféle barbárságot aligha nevezhetjük dzsihadnak.

Midőn ilyen cselekményekre Európában kerül sor – valamely törvényesen létező állam hadüzenete nélkül –, az ilyen deviáns vagy megszállott egyének által elkövetett, ellenséges és erőszakos akciók csupán arra való, hogy a „civilizációk” vagy a „vallások háborúja” jel-szavával viszályt szítsanak, s mesterséges konfliktusokat, gyűlöletet és háborút gerjesszenek.

A dzsihadnak egyébként kétféle jelentése van: az egyik morális tartalmú, s az egyén tökéletesedésének felel meg (a szó ez esetben „erőfeszítést” jelent), a másik pedig defenzív jellegű: a hódítóval vagy a megszállóval való szembeszállást jelenti. Mindenesetre az iszlámra hivatkozó, gyilkos szervezetekkel összefüggésbe hozható terrorizmus semmiféle igazolást nem nyerhet a hagyományos muszlim jogban, a sariában. Amikor a terror más muszlimok ellen irányul, polgárháborús helyzetet idéz elő az „igazhitűek közösségén” belül, s mint ilyen, a tradicionális muszlim jog szerint elítélendő.

A muszlim vallásra hivatkozó terrorizmus elharapózásának megértése érdekében emlékeztetni kell arra is, hogy a hidegháború időszakában az Amerikai Egyesült Államok a vallást tudatosan eszközként, mint „tömegpusztító fegyvert” használta fel. Ami azt jelentette, hogy igyekeztek visszaszorítani a Szovjetunióknak az arab világban és távolabban, a muszlim országokban élvezett ideológiai, politikai és katonai befolyását, amely az 1950 és 1970 közötti évtizedekben jelentősen megnőtt.

E cél érdekében az USA igen készségeket szövetségeseket mozgósított...

Igen. Mindenekelőtt Szaúd-Arábiát, amelynek politikai rendszere a muszlim vallás legrigorózusabb és legszélsőségesebb felfogásán alapszik, s amely a XVIII. század közepén jelent meg az Arab-félsziget közepén. A vahabizmusról van szó, amely az 1920-as években, a szaúdi királyság megszületésekor, annak hivatalos ideológiájává vált. A vallásnak ez az intoleráns formája korábban jobbára eretneknek számított.

A szóbanforgó királyság egyébként nyers erő segítségével – és a brit haderő hathatós közreműködésével – alakulhatott meg, abból a megfontolásból, hogy elejét vegyék egy egyesített, modern és a világra

nyitott arab királyság létrehozására irányuló szándéknak, amire pedig az angolok Hidzsász tartományban ígéretet tettek a Hásimita dinasztiának, annak fejében, hogy a Hásimiták* arab csapatokat szerveztek az Oszmán Birodalom ellen harcoló szövetségesek oldalán. A Szaúd család, minthogy semmiféle történelmi legitimitása nem volt a hatalmas kiterjedésű Arab-félszigeten – amit brit pénzügyi támogatással, fegyveres erőszakkal hódított meg –, úgy döntött, hogy az iszlám rendszer e kökemény fölfogását exportálja az arab és muszlim országokba. Ezért erőteljesen támogatta ezekben az államokban hasonló vallási mozgalmak létrejöttét és fejlődését – mindenekelőtt a Muzulmán Testvériség mozgalmát Egyiptomban –, ily módon kudarcra kárhozottatva az arab forradalmi és nemzeti törekvéseket.

Melyek ennek a történelmi folyamatnak a főbb összetevői?

Szaúd-Arábia az 1970-es évek elején, mesés kőolajbevételeinek köszönhetően, megalapítja az Iszlám Államok Szervezetét,** illetve az Iszlám Fejlesztési Bankot. A királyság 1979-ben – amerikai kérésre, s Pakisztánnal, a másik szigorú és szélsőséges muszlim gyakorlatot folytató s szintén gyenge legitimitású állammal közösen – több ezer arab fiataalt képez ki, hogy azután Afganisztánba küldje őket harcolni a szovjet hadsereg ellen, amely a modernizáló, szovjetbarát rendszer segítésére érkezett az országba.

A toborzás a „dzsihádistának” mondott ideológia jegyében valósul meg, azt állítván, hogy a harc ateista „hitetlenek” vagy pogányok ellen zajlik. Szaúd-Arábia, ahelyett, hogy Palesztina felszabadítására törekedett volna, fõlszabadítja Afganisztánt, amellyel sem neki, sem az arab világnak mint olyannak évszázadok óta semmilyen kapcsolata nem volt, sem kulturális, sem pedig kereskedelmi vagy gazdasági téren. E beavatkozás lehetővé teszi, hogy az USA-nak, a vietnami háborúban elszenvedett kudarc traumája után, ne kelljen csapatokat küldenie Afganisztánba. Ilyenformán ez a haderő inkább zsoldoshadseregnek, mintsem nemzeti fõlszabadító mozgalomnak tekinthető.

Az eredmény az al-Kaida szervezetének megalakulása lesz, a szaúdi királyság egyik nagyhatalmú családjának sarja, Oszáma bin-Láden vezetésével. Egy különböző muszlim országokból származó, soknemzetiségű, „dzsihádistákból” rekrutált hadsereg szerveződik, amelyet előbb Boszniában, majd Csecsenföldön vetnek be, még később Albániában, ma pedig Líbiában, Szíriában és Irakban, de Tunéziában, Libanonban,

* Azaz a dinasztia akkori vezetője, Huszein ibn Ali mekkai nagyseriff, 1916 nyarán – a ford.

** Helyesen: Iszlám Konferencia Szervezete (Organization of the Islamic Conference) – a ford.

Pakisztánban és Indonéziában is, nem is szólva a Kaukázus térségéről, a Fülöp-szigetekről, sőt, a muszlim többségű, ujjurok lakta kínai tartományról, Hszincsiangról (*Xingjiang*).

Az al-Kaida létrejötte a petrodollárok közvetlen következménye volt. Hogyan újult meg és érvényesül e szervezet befolyása és katonai ereje napjaink terrorista csatornáin keresztül?

A vallásnak az Egyesült Államok és számos európai állam általi manipulációja 2011-től – amikor kirobbantak az arab felkelések – új lendületet vett, s külföldi beavatkozásokra került sor Líbiában és főként Szíriában. A szír államfő démonizálása az európai – különösen a francia – politikai vezetők nyilatkozataiban, csakúgy, mint a vezető amerikai politikusok állásfoglalásaiban, a muszlim hitű fiatalokat (s gyakran nem csak őket) arra ösztönözte, hogy Szíriába menjenek harcolni, követve a terrorista szervezetek szlogenjeit, amelyek a terrrorszervezeteket „forradalmiak” és „felszabadítónak” tüntették fel az Aszad család járma alól.

Törökország, amely a NATO tagja, de amelyet mégis egy iszlámra hivatkozó párt, az AKP (Igazság és Fejlődés Pártja) irányít, az első számú tranzitúttá vált e fiatalok számára, akiket elvált a francia, európai és amerikai propaganda. Törökország ezen fölül jelentős szerepet játszott a terrrorszervezetek logisztikájának biztosításában is, miközben Katar és az Arab-félsziget más olajkitermelő államai vállalták ezek finanszírozását, az Egyesült Államok pedig katonai kiképzést nyújtott a toborzottak ezreinek, arra hivatkozva, hogy vannak, úgy mond, „mérsékelt” ellenzéki csoportok is, amelyek szembeszállnak a – szerintük – „félelmetes” és „véreskezű” Bassár el-Aszad rendszerével.

Az USA iraki inváziója óta a háborús konfliktusok a szemünk előtt szaporodnak. A francia intervenció Líbiában, úgy tűnik, jelentős szerepet játszott a terrorizmussal összefüggő, összetett jelenség súlyosbodásában. Kik viselik a fő felelősséget a ma szinte mindenütt fenyegető terrorista támadásokért?

Számomra úgy tűnik, hogy a NATO-államok felelőssége – amelyek politikáját szinte kizárólag az Egyesült Államok szabja meg és irányítja – döntő fontosságú. Az al-Kaida tagjait sokáig szinte az egész nyugati média és az akadémiai tudományosság egy része is „szabadságharcosoknak” tekintette – az első afganisztáni háború idején, amelyet a szovjet hadsereggel szemben vívtak, midőn az a szovjetbarát és modernizáló afgán kormány megsegítésére bevonult az országba.

Pár évvel később Irak lerohanása (2003), majd Líbia és Szíria erőszakos destabilizálása (2011), illetve most, 2015 óta a szerencsétlen Jemen elleni támadás, amely a Szaúd-Arábia és szövetségesei, a félsziget olajmonarchiái által elkövetett agresszió formáját öltötte – nos,

mindezek a NATO és arab partnerei által elkövetett cselekmények eredményezték a terrorista csoportok elburjánzását.

Ez tette lehetővé az úgynevezett Levantei Iszlám Államnak (ISIS, Daesh), hogy könnyűszerrel meghódítson nagy kiterjedésű területeket Irakban és Szíriában, anélkül, hogy a terrrorszervezettel szemben felállt, amerikai vezetésű koalíció bármilyen intézkedést hozott volna a terjeszkedés megállítására, kivéve az autonóm kurd régióknak nyújtott védelmet Irakban, az 1990-es évek elejétől. Ebben az esetben az amerikaiak a legcsekélyebb késedelem nélkül szállítottak katonai felszerelést és nyújtottak logisztikai támogatást a harcoló kurdoknak, aminek köszönhetőn elkerülhető volt az Iszlám Állam uralmának kiterjesztése az iraki kurd tartományra, amely megalakulásától fogva az Egyesült Államok közvetlen protektorátusává vált.

Valójában ahhoz, hogy meg lehessen állítani a Daesh és más terrorista szervezetek további területszerzését Irakban és Szíriában, e két országnak Irán katonai segítségére volt szüksége, majd pedig különösen arra, hogy az orosz légierő Szíriába települjön, és kiterjedd bombatámadásokat intézzen a terrrorszervezet és az annak különböző elágazásai által fenntartott létesítmények ellen. E bombázások tették lehetővé, hogy megbénuljon a szervezet kölolajkivitele, ami 2014 óta Törökország közreműködésével az egész világ szeme láttára zajlott.

Ez az eltussolt felelősség vajon összefügg-e azzal, hogy az európai politikai diskurzusban és tömegtájékoztatásban soha nem jelennek meg a terrorizmus iraki, szíriai vagy egyiptomi áldozatait?

Igen. Mindaddig, amíg muszlimok ölnék muszlimokat, minek is kéne felháborodni? Elég, ha azt tesszük szóvá, amit a terrrorszervezetek az arab országokban élő keresztények vagy a jazidik ellen követtek el, azt azonban már nem, ha az áldozatok is muszlimok, pláne, ha síták. A NATO politikai környezetének és médiájának felelőtlensége odáig ment, hogy az arab lakosság síta közösségeit mint a terrorizmus forrását tüntették fel, különösen a libanoni Hezbollahot, méghozzá valószínűleg és hallgatólagosan amiatt, hogy megbüntessék azért, hogy 2000-ben – 28 évnyi izraeli megszállás után – sikerült felszabadítania Dél-Libanont, anélkül, hogy ezért bármiféle politikai vagy katonai engedményt kellett volna tennie (mint 1979-ben Egyiptomnak a Camp David-i egyezményrel), s ráadásul meg tudta akadályozni, hogy a megszállás megismétlődjön a Libanon elleni újabb izraeli agressziók során, jelesül 2006-ban, amikor az izraeli hadsereg támadást intézett a Hezbollah által ellenőrzött zónák ellen; továbbá azért is, hogy a Hezbollah jelen van Szíriában, ahol részt vesz Libanon határainak védelmében a szíriai területről beszivárgó terroristákkal szemben.

Nyilvánvaló: ez egy feje tetejére állított világ. Érdemes emlékeztetni rá, hogy Condoleeza Rice, az USA külügyminisztere kijelentette: a

Libanon elleni újabb izraeli agresszió által okozott szenvedések „együtt járnak” az Egyesült Államok vezetésével átalakításra kerülő „új Közel-Kelet világra hozatalával”. Annyi bizonyos, hogy a régi demokratikus rendszerek a neokonzervatív hegemonia amerikai hatalomra kerülése óta rossz úton járnak, s ez a geopolitikai vakság katasztrofális következményeihez vezetett Európában.

Hogyan lehetne ezt a tendenciát megállítani?

Arra lenne szükség, hogy ezeknek az országoknak a demokratikus erői számon kérjék kormányaiktól e méregdrága külföldi katonai kalandokat, amelyek csupán káoszhoz és több százezer helyi áldozathoz vezetnek. Megjegyzem: az arab világban terjedő erőszak dinamikáját azért is bonyolult megérteni, mert az amerikai és európai vezetők megszólalásait hosszú évek óta durva verbális erőszak jellemzi, amely az arab világban zajló összetett jelenségeket manicheus megközelítéssel, a „jó” arabok (azaz a mérsékelték, beleértve Szíria esetében még a mérsékelteknek mondott terrorista szervezeteket is) és a radikálisoknak nevezett „gonosz” arabok dichotómiája jegyében mutatja be (az utóbbiak azok, akik szembehelyezkednek az amerikai hegemoniával és Palesztina folytatódó izraeli gyarmatosításával).

A média – csakúgy, mint a think tankek és egyes tudományos munkák is – egyfolytában binárisan, leegyszerűsítve látatják a térségben zajló eseményeket, háttérbe szorítva a tények komplexitásának, az erőszakcselekmények mögött állók és az őket támogatók identitásának mértéktartó elemzését. Ily módon elvész a konfliktusnak a politológiában hagyományosan elvárt, többtényezős megközelítése. 2013-ban megjelent könyvemben megpróbáltam dekonstruálni és leleplezni e leegyszerűsítő megközelítést, aminek célja, hogy lehetetlenné tegye az események összetettségének megértését. E nélkül pedig megbénul a demokrácia és a szabad, racionális vita, s egyfajta totalitarizmus válik uralkodóvá a konfliktusok teljesen elfogult ábrázolása során.

Ön szerint milyen szerepet játszik Szaúd-Arábia a szíriai konfliktusban?

Ez a szerep – magától értetődően – rendkívül negatív. Elsősorban Szaúd-Arábia – s részben Franciaország, Katar és Törökország – kooptálta az ellenzéki szíriai tanács tagjait, amelynek székhelye mellesleg ma a szaúdi fővárosban van. Ráadásul a szaúdi monarchia egy olyan „héjából” álló országcsoport része, amely Izraelt, Szaúd-Arábiát és Franciaországot foglalja magában, s amely egészen a legutóbbi időkig ellenzett mindenfajta megbékélést Szíriával, mint ahogy élesen szembe ment az Iránnal megkötött nukleáris egyezményvel is. Szíria esetében ez a tengely kiegészült Katar és Törökország aktív részvételével

is. Szerencsére Obama elnök Iránnal, illetve Szíriával kapcsolatban visszafogta a republikánusok soraiban (sőt, olykor, még a Clintonnéhoz hasonló demokraták között is) helyet foglaló héják buzgalmát. Hozzáteszem: nemrég Szaúd-Arábia és a NATO nyomására az Arab Liga és az Öböl menti Együttműködési Tanács a libanoni Hezbollahot „terrorista szervezetnek” nyilvánította. Ez szégyenletes.

Ne felejtünk el végül emlékeztetni arra, hogy 2011-ben Szaúd-Arábia megszállta Bahrein emirátust, hogy véget vessen a lakosság széles tömegei által támogatott felkelésnek, akiket kirekesztettek a kőolaj-jövedelemből való részesedésből. Köztudott, hogy a lakosság eme részének többsége síita, miként az is ismeretes, hogy a szinte valamennyi arab országra kiterjedt felkeléshullám nyomán ők is tüntettek a társadalmi-gazdasági és politikai reformokért. Emlékeznünk kell arra a szélsőséges erőszakra is, amihez Szaúd-Arábia folyamodik Jemenben, arra a felkelésre hivatkozva, amelyet a hűtik – azaz a trónjától 1962-ben, katonai puccsal megfosztott Jahia imám* egykori hívei – indítottak el, ám bár Szaúd-Arábia hosszú ideig támogatta a hűtikat, azt remélve, hogy sikerül helyreállítania egy autoriter monarchikus rendszert ebben az országban.

A kialakult helyzetet gyakran az érintettek szemszögéből mutatják be, vagy pedig mint kultúrák és vallások közötti összeütközést. A fiataloknak viszont gazdasági és geostratégiai elemzésekre van szükségük... Hogyan formálható a fiatalság abba az irányba, hogy maga alakítsa, s ne elszenvedje az események alakulását?

Említettem már a leegyszerűsítő, bináris látásmódot, amely a Közel-Keletre jellemző összetett helyzetek elemzéseiben tetten érhető. Korábban javasoltam egy olyan konfliktus-megfigyelő központ felállítását, amelynek elég bátorsága lenne arra, hogy elítélje a nagyhatalmak és a regionális szereplők destabilizáló beavatkozásait, amelyek a konkrét helyzetekben inkább olajat öntenek a tűzre, mintsem a megnyugvást szolgálnák. Hozzáteszem ehhez: sürgősnek vélem, hogy harcoljunk a civilizációk összecsapásának teóriája ellen, amely mélyen behatolt a politikai diskurzusba, s egyfajta önbeteljesítő jóslattá vált, attól fogva, hogy hadsereg bevetésére került sor, és nem hagyományos rendőri eszközökkel folyik a harc a terrorizmussal szemben, amit – saját érdekeik által vezetettve – széles körűen támogattak a NATO tagállamai. Ez az ideológia légből kapott és ártó szándékú, s ezt kertilés nélkül ki kell mondanunk.

* Az iszlám síita ágához tartozó, Észak-Jemenben a lakosság többségét alkotó zaiditák vallási vezetője – a ford.

Először is, mindig az államok azok, amelyek konfliktusba keverednek egymással, s mindig merőben nyers hatalmi szempontok miatt. Ami a civilizációkat illeti, ezekre a pozitív interakció jellemző, vagy pedig közömbösek egymás számára, az államok vezetőinek profán érdekei szerint. Másodsor, ha elfogadjuk, hogy ösztönözni kell a civilizációk vagy a kultúrák párbeszédét – mint az összeütközés tézisének ellen-szerét –, ezzel valójában ráerősítünk erre a tézisre, hiszen a békét elősegítendő dialógus, eszerint, éppen azon alapul, hogy a konfliktusok valódi oka a civilizációkban, kultúrákban vagy vallásokban rejlik, s nem a politikai vezetők ambícióiban és gátlástalanságában.

Ennek kapcsán emlékeztetni kell rá, hogy a magukat muszlimnak tekintő államok szinte mindegyike – noha a gyakorlatban az iszlám vallás szélsőséges, annak szellemével alig összeegyeztethető formáját képviselik, ami teljes mértékben ellentétes az emberi jogokkal (amilyen például Szaúd-Arábia vagy Pakisztán) – az Egyesült Államok tántoríthatatlan szövetségesei (Iránt és Szíriát kivéve), s hogy ezeknek az országoknak az elítje gyermekeiket nem Mekkába vagy Iszlambadba küldi tanulni, hanem nagy európai és amerikai egyetemekre, s közülük azután több tízezeren úgy döntenek, hogy tanulmányaik végeztével Európában vagy az USA-ban maradnak.

Végül, ami ezen országok lakosságának szegény, marginalizált rétegeit illeti, ők is arról álmodnak, hogy Európába vagy az Egyesült Államokra emigrálhassanak, vállalva akár a migráns léttel járó kockázatot is a Földközi-tengeren keresztül. Hol van hát akkor a konfliktus?

Amikor ezekre az elemi tényekre emlékeztetünk, amiket a média és rendszerint az akadémiai kutatás is elhallgat, láthatjuk, hogy a huntingtoni ideológia nem több rasszista agygrémnél, ami ellen folyamatosan küzdenünk kell. Itt valójában a XIX. századi európai rasszista vírus újraéledéséről van szó, amely a világot két imaginárius entitásra osztotta: az árják nemes, előkelő és éles elméjű, illetve a szemiták alacsonyabbrendű és ostoba fajára, amit Ernest Renan szerint az iszlám testesít meg.

Nem kell hát meglepődnünk azon – amint arról a legutóbbi franciaországi és belgiumi terrorcselekményekre adott reakciók is tanúskodnak –, hogy ma is ugyanazok az üres és elcsépelet szónoklatok hangzanak el, mint az amerikai ex-elnök, George W. Bush idején: háborúban állunk, s a terroristák demokratikus értékeinket és szabadságunkat veszélyeztetik.

A régi és a jelenlegi háborús diskurzus mint két vízcsepp, úgy hasonlít egymásra. Az erőszak misztifikálása azonban nagyon is valós megfontolásokat rejt...

E diskurzusok egyenesen következnek a huntingtoni ideológiából, és semmi közük sincs a manipulált, sőt, egyes esetekben előnyben

részesített terrorizmus komplexitásához, amely immár a muszlim világon kívülre is kiterjed. Az a tény, hogy napjainkban a terrrorszervezetek gyarapodnak, amiatt van, hogy e mozgalmak – amelyek eredete, soha ne feledjük, az 1979 és 1989 közötti afganisztáni háborúra megy vissza – sorozatos külföldi intervencióknak, megszállásoknak és manipulációknak voltak kitéve.

E szervezetek ma Szíriában, Jemenben, Szomáliában és Líbiában, illetve a szubszaharai Afrikában – főként Nigériában – sikeresek, s időről-időre, a helyzettől függően, egyik vagy másik NATO-tagállam támogatását élvezik, nem szólva a Szaúd-Arábia és Katar által nyújtott támogatásról. A támogatás összefügg az Egyesült Államok elhatározásával, hogy átalakítja az arab államokat, illetve biztosítja, hogy fennmaradjon Izrael Állam biztonsága. Emlékezzünk rá, hogy ez utóbbi létrehozásának gondolata mögött az európai zsidó közösségek üldöztetése állt, amely az európai náci uralom idején elkövetett népirtásban csúcspontot ért el. Ilyenformán az európaiak szemében Izrael mint a „történelem beteljesülése”, a holokausztban elszenvedett üldöztetés miatti jóvátétel jelenik meg.

Amerikai szemmel, az izraeli „eposz” az Ószövetségben elbeszéltek és leírtak megvalósulása. Ne feledjük, hogy az amerikai kultúra és nemzeti eszme jelentős mértékben az első telepesek protestáns puritanizmusában gyökerezik, akik úgy vélték, hogy az amerikai kontinens az Isten által megígért új föld. Ilyenformán az imperialista hatalommá emelkedett Egyesült Államoknak korlátlanul támogatnia kell a héber „Ígéret földjének” megvalósulását Palesztinában, hogy ez az új állam véglegesen birtokba vehesse egész Palesztinát. Ez a háttere a Palesztina gyarmatosításához nyújtott korlátlan amerikai támogatásnak, dacolva a nemzetközi jog valamennyi normájával éppúgy, mint az emberiség elveivel. És ebből következik a Palesztina judaizációjával szembeni, helyi ellenállás terroristának minősítése is, legyen szó palesztinokról, akik teljesen legitim módon megpróbálják lerázni az őket sújtó elnyomást, és megakadályozni a helyrehozhatatlant, vagy a Hezbollahról, amely sikerrel szállt szembe az izraeli katonai hegemónia kihívásával. Megjegyzendő, hogy a terrorizmus fogalmának ez a megtévesztő használata Törökországra is jellemző, amely azt a kurd függetlenségi (vagy legalábbis autonomista) mozgalommal kapcsolatban alkalmazza.

Az ön hazája, Libanon, a szíriai konfliktus kezdete óta több mint egymillió menekültet fogadott be a szomszédos országból. Milyen ma a helyzet Libanonban?

Libanon e tekintetben egyfajta modellt alkot, amennyiben szűk, alig 10 000 km²-nyi területén több mint egymillió szíriai menekültet fogadott be, azaz a lakosságának negyedével azonos tömeget, akikhez hozzá

kell számítani több mint 300 000 palesztin, illetve nagyszámú iraki és kurd menekültet is. A libanoni állam a maga korlátozott eszközeivel minden tőle telhetőt megtett azért, hogy megnyissa iskoláit a menekültek gyermekei előtt, s a főbb libanoni karitatív szervezetek csodálatra méltó módon álltak helyt. Végül: számos menekült jutott alacsony képzettséget igénylő munkaalkalomhoz (többek között mint építőipari vagy mezőgazdasági munkás).

A menekültek tömeges beáramlása nem járt együtt a bűnözés növekedésével, s jelenleg nem fenyegeti az ország stabilitását sem. Jelenlétük azonban valószínűleg megkönnyíti terroristák beszivárgását Libanonba, amely 2011 óta számos, autóbba rejtett pokolgéppel elkövetett merénylet színtere volt. Ezen kívül, a két terrorszervezetnek, az al-Nuszrának és az Iszlám Államnak sikerült mintegy harminc katonát és rendőrt elrabolnia, akik közül néhánynak elvágták a torkát a libanoni–szíriai határvidéken. Sajnálatos módon, bizonyos libanoni politikai erők, amelyek szaúdi és katari befolyás alatt állnak, megpróbálják megakadályozni, hogy a libanoni hadsereg megtegyen minden szükséges lépést az efféle agresszióval szemben.

Libanon azonban sok problémával küszködik: alkotmányos válság sújtja, mivel a képviselőház valós indok nélkül meghosszabbította mandátumát 2013-ban, amikor új választásokat kellett volna tartani. Ezen fölül a parlament nem képes egyetértésre jutni a köztársasági elnök megválasztásával kapcsolatban, akinek a tisztsége 2014 óta betöltetlen. Végül, a kormány teljes mértékben képtelen biztosítani a főbb közszolgáltatásokat, és általánossá vált a korrupció. Mindemellett a biztonsági szolgálatoknak és a hadseregnek (amelyet gyakran a Hezbollah is segít) sikerült véget vetniük a Szíriában (az állítólagos demokratikus forradalom címén) jelen lévő terrorszervezetek által elkövetett terrorista merényleteknek, noha nem tudták teljesen ellenőrzésük alá vonni a Szíriával közös határt.

Ám ha a szomszédos országokban uralkodó véres káoszt nézzük, Libanon szilárdan tartja magát, annak ellenére, hogy Szaúd-Arábia egy hónapja ellenséges magatartást tanúsít vele szemben: néhány hete váratlanul felfüggesztette a 2013-14-ben jóváhagyott támogatást, amit, úgy tűnt, továbbra is folyósít francia katonai felszerelés és muníció formájában. A Franciaország által e jogcímen már teljesített szállítmányok mindenesetre elhanyagolhatók.

Ön legutóbbi könyvében fölrajzolja azoknak a reformszellemű és haladó szellemi áramlatoknak a körképét, amelyek meghatározták az*

* Pensée et politique dans le monde arabe, Contextes historiques et problématiques, XIXe–XXIe siècle (Gondolkodás és politika az arab világban. Történelmi keretek és problémák, XIX–XX. század), Paris, La Découverte, 2015

arab világ filozófiáját és politikatörténetét. Jelentenek-e némi reményt ezek a gondolatok a térség jövője számára?

Azt hiszem, igen. Munkám célja az volt, hogy kitöltsem az arab kultúra és gondolkodás gazdagságával és elevenségével kapcsolatban keletkezett űrt a történeti emlékezetben. Ezt az emlékezetet maga alá temette az iszlamista áradat, amit elsősorban bőséges szaúdi források tápláltak, de alacsony színvonalú akadémiai munkák is, amelyeknek sikerült elhitetniük, hogy az arab szellem beleragadt egyfajta változathatatlán vallásosságba. Könyvem megmutatja, hogy minden ezzel ellenkező állítás ellenére, az iszlám nem monolit, megcsontosodott vallás, s hogy az „arab szellem” nem valamilyen egynemű, teológiai jellegű kultúra.

Az arab kultúra – az iszlám vallás felemelkedése előtt és után egyaránt – mindenekelőtt a világi költészetben, s legfőképpen a szerelmi lírán, a retorika művészetén, a nyelv gazdagságán alapult, mely közvetítője volt a (ma már kihunytt, erről gyakran megfélemezünk) arab-iszlám civilizációnak. E civilizáció egy sor tudományág fejlődését mozdította elő, többek között az orvostudományt, a matematikát, a csillagászatot, a földrajzot, illetve a filozófiát is. Az iszlám világszerte jól megfért más vallásokkal, egészen addig, amíg nem kezdték eszközként használni, azaz a vallás nem vált a Szovjetunióval szembeni amerikai stratégia tényezőjévé, továbbá amíg egyes arab rendszerek (csakúgy, mint Irán) nem folyamodtak az iszlám „radikalizmus” különböző formáinak hirdetéséhez, illetve a vallás instrumentálzásához, hogy megőrizzék az emancipációjukért és alapvető szabadságjogaikért küzdő népesség feletti hegemoniájukat. Ezért ez a könyv szeretne ablakot nyitni a jövőre az arab fiatalok nemzedékének. Ez az ablak azonban nem nyílhat meg mindaddig, amíg fel nem táruul számukra a történeti örökség és a kultúra valódi gazdagsága.

Hozzáteszem ehhez, hogy a terrorizmushoz csatlakozók számának robbanásszerű növekedése – s ezt ritkán szokták megemlíteni – az iparosítás ismétlődő kudarcaival is összefügg. A kőolajbevételeket, amelyek nagysága 1973 óta robbanásszerűen megnőtt, nem a tudomány és a technológia elsajátítását szolgáló beruházásokra fordították, hogy ily módon felszámolják a tömeges munkanélküliséget az arab fiatalság körében, hanem különféle, „politikainak” mondott iszlám mozgalmak irodalmának finanszírozására, követve a szaúdi vahabita iszlám vagy a pakisztáni kormányzat felfogását, amely önmagát mint a „tisztá” iszlám országát tünteti föl, a vallási radikalizmus szellemében, amely az egyéni szabadságjogok minden formáját megszünteti. Az olajjövendelmeket gyakran ingatlanvásárlásokra is fordították Európában, az Egyesült Államokban, illetve más arab országokban, így Libanonban is.

Igy állt elő az a helyzet, hogy a XIX. század és a XX. század első fele nagy arab reformgondolkodóinak munkássága szinte teljesen

feledésbe merült, sőt, „nem autentikusnak” lett minősítve, mondván, hogy túlságosan nagy hatással volt rá az európai felvilágosodás. Helyettük három „megvilágosodott” teoretikust, az egyiptomi Szajjid Kutbot (*Sayyid Quṭb*), a Muzulmán Testvérek szervezetének tagját, a pakisztáni al-Maududit (*Sayyid Abu'l-A'lā Mawūdī*) – mindketten az isteni szuverenitást hirdették mindenféle emberi kormányzat felett –, továbbá a XVI. századi arab jogtudóst, Ibn Tajmiját (*Ibn Taymiyyah*) emelték trónra, mint akikben az „igazi iszlám” megtestesül, amit, úgy-mond, nem korrumpált az európai modernitás. A VII. század végétől színtre lépett sok ezer muszlim jogtudós életműve közül ma csakis e három szerzőről tartják úgy, hogy a muszlim vallás hiteles teológiáját képviselik. Ami tudományos skandallum, annál is inkább, hogy az egyetemi képzés Európában és az Egyesült Államokban is gyakorlatilag kizárólag rájuk fókuszál, s csak a politikai iszlám mozgalmaira fordít figyelmet. Az egyetemeken kutatók nagy része kizárólag az iszlám aktivizmust képviselő pártokról, kisebb-nagyobb csoportokról közül műveket, és tudomást sem vesz a hidegháború lezárulása óta bekövetkezett geopolitikai változásokról és manipulációkról. Ez azonban inkább az információszerzés vagy rendőri munka körébe tartozó ténykedés, semmint olyan hasznos kutatás, amely ezen társadalmak fejlődéséről szólna; olyan kérdésekről, mint az iparosítási kísérletek kudarcainak háttere, a megfelelő munkaalkalmak hiányának valódi okai – megfékezendő a demográfiai robbanást –, az innovációs készség hiánya stb. Mindezek olyan témák, amelyek szinte teljesen hiányoznak az arab világgal foglalkozó tudományos kutatásból, amely immár elválaszthatatlanul a „globalizált” iszlámmal fonódik egybe. Kétségtelenül születnek szociológiai munkák, de legtöbbször kizárólag a muszlim vallás vélelmezett hegemoniájának szempontjai alapján készül, az arab társadalmak életének minden elképzelhető aspektusa szerint: iszlám és politika, iszlám és társadalom, feminizmus – amit azonnal iszlám feminizmusként határoznak meg – stb. Mindezek olyan munkák, amelyeknek ritkán van tudományos értékük, azon kívül, hogy ráerősítenek a a muszlim vallás mindenütt jelenlévő és mindenható látásmódjára, anélkül, hogy fény derülne az arab társadalmak „iszlamisálása” mögött álló pénzügyi támogatásra.

Képes lesz-e az arab fiatalság elválasztani a búzáat az ocsútól?

Remélnünk kell, hogy az arabok fiatal nemzedéke, azok, akik az arab tavasz során az arab fővárosokban lelkesen az utcára vonultak, ismét képes lesz letépni magáról a kényszerzubbonyt, amibe fél évszázada zárták őket, s ami nem kínál számukra egyéb perspektívát, mint a radikális iszlámmal szembeállított mérsékelt iszlámot. Ezen a téren a köölaj- és földgázbevételekből származó gazdagság torz felhasználása kiemelkedően fontos kutatási téma kell legyen. Érdemes földéznünk,

hogy az arab országok többségében az egy főre eső GDP az 1960-as években magasabb volt, mint Dél-Koreában, Szingapúrban, Tajvanon vagy a kontinentális Kínában, s hogy ezeknek az országoknak sikerült olyan dinamikus és innovatív gazdaságokat felépíteniük, amelyek elszájtították az élenjáró tudományt és technológiát. Mi történt hát, tehetjük föl a kérdést – Bernard Lewist, az Izraelhez közel álló, neokonzervatív orientalista kérdésfelvetését plagizálva – a muszlimok és a Nyugat közötti kapcsolatokban? A szénhidrogén-bevételeket, ahelyett, hogy ezekből biztosították volna az arab társadalmak társadalmi-gazdasági, technikai és tudományos fejlődését, az iszlámra hivatkozó vallási radikalizmus támogatására fordították, hogy általuk társadalmi rab-szolgáskorban tartassanak, megvonva tőlük a méltó élethez való jogot. Az ilyen politikát folytató kormányzatok az USA és Európa védelmét élvezték, és ennek fejében szolgálai módon asszisztáltak emezek geopolitikai ambícióinak megvalósításához. Az arab világban uralkodó véres káosz, amiért ezek az országok – az őket oltalmazó NATO-val egyetemben – nagy mértékben felelősek, lehetővé teszi, hogy Izrael Állam háborítatlanul gyarmatosítsa az összes palesztin területet. (Az olajmonarchiák) elsőrendű szolgálataiért cserébe, az amerikai s számos európai kormány nemcsak hallgat az olyan államok autoriter, elnyomó természetéről, mint Szaúd-Arábia, Pakisztán vagy Törökország – ez utóbbi egyre inkább a politikai iszlám védelmezőjének tartja magát –, s nemzetközi morális védelmet nyújt számukra. Ezért a Mediterráneum mindkét partján harcolni kell azért, hogy világossá tegyünk a tét valódi nagyságát, amelyet gyakran elhomályosítanak, s egyre bonyolultabbá tesznek a terrorizmus terjedéséhez vezető helyzetek. Remélni kell, hogy elérhető a változás, amely meghiúsítja a minket kormányzó mágustanoncok titkos manővereit, amelyek következményei, úgy tűnik, egyre inkább túllépní látszanak rajtuk.

(Fordította: Lugosi Győző)

Eredeti megjelenés: http://www.michelcollon.info/IMG/article_PDF/article_a5860.pdf